

Horváth Mihályra emlékezve¹

Egy nagy magyar tudós és hazafi születésének 175. évfordulóját ünnepeljük: Horváth Mihályt, aki munkás és gazdag életének 69 évéből egyet Abonyban, ebben a szép és neves községben élt le; e községben, amely ma is büszkén magáénak vallja őt, s amely községnek népe és vezetői — az országban elsőként — áldoznak a jeles férfiú emlékének.

Ki volt a magyar tudományosságunk és politikai életnek e kiváló alakja? 1809. október 20-án (más adatok szerint 22-én) látott napvilágot szülei 17 gyermeke közül negyedikként, Szentes mezővárosában. Tehát egyikében azon alföldi városainknak, amely már 1848 előtt örökre megváltotta magát a földesúri terhek alól. Apja — egy szigetközi malomtulajdonos fia — a pesti egyetemen elvégezte a seborvosi tanfolyamot, s így képesítést nyert arra, hogy felcséri (chirurgusi) tevékenységet folytasson. A Horváth család köznemesi sorból származott, eredetét vissza tudta vezetni a XVII. század elejéig. A köz- és kisnemesség tekintélyes részéhez hasonlóan azonban elszegényedett. A nagypapa és az apa polgári foglalkozása révén tartotta fenn magát és családját — a nemesi sorból származó kézműves és kereskedő nem volt ritka e korban —, az értelmiségi-papi pályára lépő fiú talán épp e körben, Szentes városában és szűkebb családjában szivta magába az elavult feudális világot fölváltani hivatott polgári életforma becsülését.

Gimnáziumi tanulmányait a szegedi piaristáknál végezte, majd egy főúri pártfogó segítségével bekerült a váci püspöki szemináriumba, ahol teológiai stúdiumai után pappá szentelték. Káplánként működött ezután több helyen, például Kiskundorozsmán, Kecskeméten, Nagykátán, Somlyóvásárhelyen. Nagyabonyban 1840. júliustól 1841. augusztusig, tehát 13 hónapon keresztül volt káplán, s mint ilyen, szorgalmazta a helybeli kisdudó — amely az elsők egyike volt a hazai óvodák sorában — megalakítását, amely azután Droppa Károly vezetése alatt működött eredményesen. Itt, Abonyban kezdte írni Az 1514. évi pórlázadás története című, szemléletében a korát meghaladó, a parasztsággal rokonszenvező tanulmányát, megelőzve időben Eötvös hasonló tárgyú regényét.

Kápláni működését kétszer is megszakítva, a gróf Keglevich és gróf Erdődi családoknál vállalt nevelői állást, ekkor már mint a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1844-ben a bécsi Theresianumban, a nemesi ifjak nevelésére alapított intézményben kapott tanári állást, ahol magyar nyelvtant és irodalmat tanított 1847-ig. 1847-ben főúri pártfogói segítségével elnyerte a hatvani plébániát a hozzá tartozó javadalmas prépostsággal. Itt találják őt az 1848-as forradalmi márciusi napok.

Melyek voltak Horváth Mihálynak, a papnak a jellemvonásai? Horváth Mihály természetesen hívő katolikus, mint dorozsmai káplánt úgy jellemzik felettesei: „Bárcsak minden pap ilyen lenne”. Még abonyi káplán korában a hazai ellenzék vezető lapjában, a Kossuth Lajos által szerkesztett Pesti Hírlapban hozzászólott Pest megye azon végzéséhez, hogy a megye a katolikus és protestáns lelkészeknek szavazati jogot adott a megyei közgyűlésen. Horváth Mihály a szerkesztőhöz írt nyílt levelében ekkor lándzsát tört a káplánokra is kiterjesztendő szavazati jog mellett. Minden bizonnyal ez a szereplése hívta fel rá Kossuth figyelmét, amint azt a szerkesztő lapalji jegyzete is bizonyítja: „Mély tisztelettel fogadjuk értekező úrnak eme bölcs nyilatkozatát . . .”

1848 forradalmi márciusában tehát Hatvanban volt plébános. 1848 tavaszán a hazai alsópapság is elérkezettnek látta az időt bizonyos egyházi reformok megvalósítására. E reformtörekvések kibontakozását az is elősegítette, hogy az országban ekkor öt püspöki szék — köztük a váci püspökség — nem volt betöltve. 1848. május 25-re a váci egyházmegyében, Turán, papi gyűlést hív-

¹Horváth Mihály születésének 175. évfordulója alkalmából, az abonyi plébánia falán elhelyezett emléktáblájának leleplezése alkalmából tartott megemlékezés szövegéből.

tak össze, amely Horváth Mihályt választotta elnökévé. A gyűlés határozatai az egyház belső demokratizálását szorgalmazták, s ezeket Horváth, mint elnök, nemcsak helyeselte, hanem jóváhagyás céljából felettes egyházi hatósága elé is terjesztette. Ezzel, s nem kevésbé Horváth Mihály tudományos érdemeivel magyarázhatjuk, hogy a megüresedett püspöki székek közül az egyiket, a csanádi vele töltötték be. A pápai-egyházi megerősítést azonban nem nyerte el, ugyanis följelentették a bécsi pápai követésén. A vád az volt ellene, hogy részt vett a váci egyházmegye előbb említett turai gyűlésén. Noha nem kapta meg az egyházi megerősítést, szeptember 26-án ünnepélyesen beiktatták, csupán a lelki hatalom gyakorlására nem kapott felhatalmazást.

Horváth Mihály volt az egyetlen olyan katolikus püspök — Mednyánszky Cézár mellett —, aki szívvel-lélekkel támogatta a forradalom és szabadságharc ügyét 1848—49-ben. Amikor Kossuth 1848 novemberében a forradalmat irányító Országos Honvédelmi Bizottmány helyett Szemere Bertalan elnökletével felelős minisztériumot akart föllátni, a szeptemberi fordulat után félreálló Eötvös József helyett már Horváth Mihályra gondolt, mint kultuszminiszterre. Horváth Mihály ebben az időben egyházmegyéje ideiglenes székhelyén, Makón tartózkodott, majd 1849. március közepén a Debrecenbe menekült országgyűlés székhelyére utazott, s mint püspök részt vett a fölsőház ülésein. Március 26-án Kossuthtal együtt tábora szállott. Kossuth oldalán alkalma volt végignéni a dicsőséges tavaszi hadjárat nagyszerű diadalait: látta a hatvani, a tápióbicskei és az isaszegi ütközetet, ez utóbbit Kossuthtal és Görgeyvel együtt a kókai temető dombjáról szemlélte meg. Ezeknek a dicső napoknak az emléke még húsz évvel később is melegséggel töltötte el a szívét: „a feltámadás ünnepe, mely gyönyörű tavaszi nappal virradt fel — írta — a sokáig szenvedett nemzet szabadságra és függetlenségre támadásának reményeit költötte fel... a vitézek és polgárok szívében.” Amikor visszatért Kossuthtal Debrecenbe, a főrendiház Horváth Mihályt is delegálta Kossuth mellé a függetlenségi nyilatkozat szerkesztő bizottságába. Ha e nyilatkozatot, amely kimondta a Habsburg-ház trónfosztását, nem is ő fogalmazta, de bizonyára közreműködött annak megszerkesztésében. Mindenesetre ez volt az egyik oka annak, hogy a szabadságharc vérbefojtása után az emigrációban levő Horváth Mihályt is halálra ítélték és az ítéletet jelképesen végrehajtották.

Mikor 1849 májusában Kossuth kinevezte a Szemere kormányt, Horváth Mihályt kapta a vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárcát. E minisztériumnak rendkívül zaklatott volt a sorsa a szabadságharc utolsó heteiben: Debrecenben, Pesten, Cegléden és Aradon folytatta tevékenységét. Noha Horváth, a miniszter nagyszabású terveit nem tudta megvalósítani, sokat foglalkoztatták például a nemzetiségek vallásügyi viszonyai. Része volt a Szegeden benyújtott Szemere féle nemzetiségi törvényjavaslat kidolgozásában is, amely Európában az első egyikeként széles körű kulturális önkormányzatot kívánt nyújtani a nemzeti kisebbségeknek. Amikor az osztrák császár és az orosz cár összefogott a magyar szabadságharc eltiprására, Kossuth kormányzóelnök megbízásából május 19-én Horváth Mihályt a vallás- és közoktatásügyi miniszter főszozlóst intézett minden hazai felekezet lelkészeihez, hogy álljanak a népfölkelés élére. A szabadságharc utolsó napjaiban Szegeden találjuk, itt teljes püspöki díszben, vörös kereszttel a mellén megjelent a szegedi sáncokban lévő táborban, ahol 40 ezer honvéd és népfelkelő várta az ütközetet. De Dembinszky tábornok nem akart itt megütöközni, s a kormány is utolsó állomáshelyére, Aradra költözött. Horváth Mihály itt részt vett az utolsó minisztertanácsokon, s ő is aláírta a kormány lemondó nyilatkozatát, amely Görgeyre ruházta a főhatalmat. Majd a kormány többi tagjával együtt rövidesen neki is menekülnie kellett, ha nem akart Haynau kezére kerülni. Egy ideig még itthon, Makón és Szegeden bújkált, majd álrühában Poroszországba menekült, de az osztrák kormány kiadatását kérte az ottani rendőrségtől. Ezért először Brüsszelbe utazott, majd amikor az osztrák kormány itt is közbelépett, Párizsba távozott.

Horváth Mihály 1850-ben nevelője lett az 1849. október 6-án kivégzett Batthyány Lajos gróf, az első miniszterelnök Párizsba menekült három gyermekének, később özvegy Batthyányné nővere gyermekeinek nevelését vállalja. Ekkor előbb Svájcban, majd ismét Brüsszelben, később Észak-Olaszországban tartózkodik huzamosan.

Rendkívül fontos volt az emigrációs években kifejtett történetírói működése. 1858-ban jelent meg Magyarországon Hatvani Mihály álnéven tíz tanulmányt tartalmazó zsebkönyve. Ezekben az években bővítette ki az 1840-es években írt négykötetes magyar történeti áttekintését 6 kötetre. Még jelentősebbek a reformkor és a szabadságharc történetéről írt munkái; mint a 25 év Magyarország történetéből (Genf, 1864.) című nagyszabású, a tárgyalt kort illetően mindmáig alapvető, forrásértékű műve, amely a polgárosuló köznemesség szempontjából mutatja be a reformkor társadalmi küzdelmeit. Nem kevésbé fontos a Magyarország függetlenségi harcának története című, ugyancsak Genfben, 1865-ben megjelent 3 kötetes munkája, amely egyértelműen áll ki a szabadságharc jogosultsága mellett. Mindkét könyv nemzedékek számára szolgált vezérfonalul a hazai történelem e legdicsőségesebb, az 1820-as évektől 1849-ig terjedő szakaszának megismeréséhez. E könyvek generációk történelmi tudatát formáló olvasmányokká lettek annyiban is, hogy Horváth ezekben megkérdőjelezte Kossuth szerepét, s a Deák-féle kiegyezési politikát tette magáévá.

Horváth Mihály 1866 decemberében az uralkodótól kegyelmet kapott, majd 1867 elején, még a kiegyezés életbelépte előtt, hazatért. 1868-ban a szegedi Deák-párti szabadságelvű kör tiszte-

letbeli elnökévé választották, 1869-ben a szegedi kerület, majd Deák halála után a Budapest-belvárosi kerület országgyűlési képviselője lett. A kormány előterjesztésére a király címzetes püspökké is kinevezte. Még fontosabb ennél a tudományos működése, a Magyar Történelmi Társulat elnökéként a hazai történelemkutatás legfőbb irányítója. E minőségében fontos iratkiadások kezdeményezője, majd a központi kormányzások iratanyagának őrzésére hivatott Országos Levéltár főállításiának is egyik szorgalmazója.

A mai napon, amikor Abony lakossága erre az ünnepi gyűlésre összegyűjtött, hogy születése 175. évfordulóján tisztelegjen a magyar tudományosság és politikai élet nagy alakjának, Horváth Mihálynak az emléke előtt, Abony népe saját maga előtt is joggal tisztelgethet, hiszen e község több mint egy évtized óta Horváth Mihálynak, a forradalom és szabadságharc egyik miniszterének, a nagy történetírónak. Az ő emléke előtt meghajolva, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa nevében Horváth Mihály abonyi emléktábláját ezennel leleplezem.

Eperjessy Géza

Hetvenöt éve született Ortutay Gyula

A fiatalok közt lenni jó . . .¹

. . . Nagyon fontosnak, szépnek tartom ezt a honismereti tábort, és az egész honismereti munkát . . . Én is ilyen voltam, mint ti. Egyetemista koromban mi is kijártunk a békési tanyák közé a Viharsarok vidékére. A harmincas évek elején Veres Péter, Darvas József, Féja Géza és sorolhatnám a neveket Illyés Gyuláig, mind lejötték meglátogatni bennünket, a szegedi fiataloknak ezt a csoportját . . . Elárulhatom összetartozásunk titkát: egymás ellen soha nem intrikáltunk, a kritikát mindig nagyon keményen egymás szemébe mondtuk, de kifelé soha egyikünket sem engedték bántani . . . Azt is elmondhatom, hogy egyetlenegy politikai áruoló sem lett közülünk, senki se lett hűtlen a hazájához, a néphez.

Remélem, nagy haszna van ennek a tábornak . . . A fiatalok között lenni jó. Az emberi kapcsolatoknak egyik legjobb formája a gyerek—szülői kapcsolaton túl a tanár és a tanítványok kapcsolata. Ha a tanár becsületesen fogja föl a munkáját, ha igazat mond a tanítványainak, ha keményen veszi tőlük a munkát, nem udvariaskodik, hogyha szeretetet tud ébreszteni és ő maga is szeretetet tud adni, akkor teremt maga körül ilyen igazi, emberi kapcsolatot . . . A tanári munka a legnehezebbek közül való, mert ott állandóan adni kell. Nem lehet fukarkodni, nem szabad kicsinyesnek lenni, és ez az, ami az embert megőrizheti. Az érintkezésnek ebből az állandó áramból tanulhat a diák és a tanár is egyformán . . . Ezt az élményt jelenti most nekem ez a honismereti tábor.

A másik pedig az, hogy minden olyan közösség, ami igazi közösséggé tud formálódni, tehát nem véletlen csoportosulás, sem pedig valami rosszra való szövetkezés, az ilyen közösség a legnagyobb nevelő erő. A régi kollégiumok ezt már régen fölfedezték, és a mi népi kollégiumaink is, hogy egy kollégiumban az ifjúság egymást is neveli, épp az ütközéseken, épp a különbözőségeken, és az egyetakaráson nagyon jól nevelődnek. Szerintem ezek a honismereti táborozások is, amiket a KISZ és a Népfront elindított, ugyanígy jól nevelik a magyar fiatalságot. Az ilyen közösség életre szóló élményt tud adni azzal, amit becsületességnek, igazmondásnak nevezünk, szembenézni a dolgokkal, saját hibáinkkal, így ilyen közösség egy egész életet meg tud határozni . . . Az ország minden részéből jöttetek ide össze, ezért nagy feladat vár rátok, a KISZ-en belül megteremteni az olyan együtvé tartozó csoportokat, amely közös feladatot, a honismereti munkában pl. a munkásmozgalom történetének a tanulmányozását, az elmúlt paraszti világ életének a tanulmányozását tűzi ki céljául, hasonlóan a régi önképzőkörök munkájához. Tudjátok, hogy az 1848 előtti évek és az 1848 utáni idők önképzőköri mozgalma a magyar nemzeti történetnek milyen fontos része, és milyen jelentős tudós és írói pályák indultak el az ilyen típusú középiskolák önképzőköréből . . . Én javaslom az olyan típusú közösségek megszervezését, ami célra irányul, feladatot jelöl ki magának és valóságos közösséggé alakul, önmaga formálójának és barátainak formálójává alakul. Ezek az organikus társadalmi közösségek, amelyek a legjobban nevelnek, nem különböző frázistömegben keresztül hatnak, hanem a mindennapi élet ütközéseiben, barátkozásain keresztül . . . Nagyon örülök, hogy eljöhettek és veletek együtt részt vehettem ezen a példamutató, nagyon jó honismereti találkozón.

¹Részletek Ortutay Gyulának az V. Országos Honismereti Diákkotthonban, Mosonmagyaróváron, 1971-ben mondott beszédéből. (Szerk.)

A honismereti mozgalom a tudatos hazafiság nevelője¹

A szakmának, akár helytörténetről van szó, akár levéltári kutatásról vagy nyelvészetről, néprajzról, szigorú kikötései vannak. Ezeket a követelményeket ismerniük kell azoknak, akik a honismereti munkával foglalkoznak, hiszen egy gyökereiben megváltozott világban kutatnak a feudális múlt, a félféudális, félkapitalista átmeneti társadalmi korszakok, a kapitalizálódó Magyarország emlékei között, és a szocializmus építésének mostani szakaszán próbálunk az emlékek töredékéből visszakövetkeztetni az elmúlt nagy, történelmi korszakokra. Az a meggyőződésem: a néprajzi kutató és a szociológus is rögzítheti a dinamikus változásoknak ebben a hatalmas korszakában mindazt, amit maga előtt lát, a változásoknak a menetét is, és rögzítenie kell azokat a töredékes emlékeket is, amelyek a múltra vonatkoznak.

1959 és 1961 között magam is jártam — elsősorban — a Bács megyei tanyavilágot, a Kiskőrösi, Bajai járás falvait, tanyáit, hogy a tsz-szervezéshez én is győzködjem parasztjainkkal, és nagyon tanulságos időszak volt ez számomra. Allítom Önöknek, hogy még Budapesten is, itt Nyíregyházán is lehet találni jó mesemondóra, jó énekmondóra, jó emlékezőre. Találhatunk olyanokra, akik a munkásosztályba való belépésükről, a parasztságból való kilépésükről a munkásszállásokon tudnának kitűnő, tanulságos anyagot adni a számunkra, saját életrajzi emlékezésükön keresztül. Hogy ne is szóljak bővebben olyan területi fehér foltokról, mint pl. Fejér megye falvainak nem jelentéktelen része, vagy a Pilisi járás falvai, ahol szintén nem nagyon folyt néprajzi gyűjtés. A borsodi, a zempléni kisalful sokszor kétféle dolgozó, a fehérgyarmati járás például itt Szabolcs megyében szinte kínálja a gyűjtés számára a lehetőségeket. Tehát vannak bőven területi fehér foltok és tematikus fehér foltok a honismereti kutatók, gyűjtők számára.

Mind Ezek után tegyük fel a kérdést a néprajzzal való összefüggésben, mert azért én mint néprajzos szólok, ha a honismereti munka úgynevezett elnökeként fungálok is. A főmunka úgyis mindig a titkárra, Töltési elvtársra meg a segédcsoportok vezetőire hárul: Novák József barátomra, Végh József, Morvay Péterre, és nem kívánom sorolni a vezérkar további tagjait, hisz itt is a vezérkar ül tulajdonképpen most együtt. Mozgalmi munkánk kezdeteinél sokan felvetették, és vita volt egy ideig arról, hogy tudományos gyűjtő munka-e a honismereti tevékenység? Volt, aki úgy érezte, ha nem nevezzük tudományos munkának, akkor mintegy degradáljuk, és az ad igazán rangot, ha a tudományos munka igényét követeljük és kérjük számon a Honismereti mozgalom munkásaitól és gyűjtőitől. *Azt kell mondanom, más, több a honismereti munka a tisztán egy szakmára irányultságnál, egy szakma kizárólagos művelésénél.* Több és más! Van, aki ebből csak a másat hallja ki, van, aki — gögősebben — a többet hallja, de mind a kettő a honismereti munka. A Hazafias Népfront most következő VI. kongresszusa előtt nyomatékosan szeretnénk hangsúlyozni, hogy a Honismereti mozgalom politikai munka is, és nem egy szakterületnek a pusztá elkötelezettsége.

Ezt kell világosan látnunk. A honismereti munka szerves része a Hazafias Népfront politikai-mozgalmi nevelő munkájának. Részre van abban, hogy a két nagy dolgozó osztály történelmi kapcsolatait jobban megismerhessük, és általánosíthatjuk. Segít a jelenkutatásnak egy olyan fajta tudatosításában, országos megismertetésében, hogy az politikai funkciót tölthet be. Hiszen az üzemtörténelmi, termelőszövetkezet-történelmi gyűjtés, a falukronikák, továbbá egy sor tanulmány, kisleírás mind-mind ezt szolgálják. A szocialista haza építésének kibontakozását ismertetik meg velünk. A felszabadulás utáni történetünk hű krónikásai közé tartoznak a honismereti munkásai. A paraszti változásnak, a munkásosztály és a parasztság találkozásának, a szocialista társadalmi egység kibontakozásának, összekapcsolódásának is krónikásai. És megmondom Önöknek: számomra nyugtalanító az, amit tegnap ismét hallhattunk, hogy még bibliográfiailag sem tartjuk nyilván mindazt, amit megynként ez a honismereti munka összegyűjtött.

Tallinban láttam legutóbb, amikor a finnugor kongresszuson ott voltam. Nem túlzás, ne-hogy félreértsék: vászonban, bőrből kötötték ott vannak öreg girbe-gurba paraszti íráskönyvek, emlékezők, amit a saját történetükről, az ottani társadalom átalakulásának emlékeiből megjegyeztek. A finnek, a maguk részéről a leg gondosabban őrzik paraszti adatközlőiknek a Kalevalára vonatkozó adatait. Kaukonen professzor, aki most a Finn—Magyar Baráti Társaság elnöke, négy Kalevala-énekesgeneráció anyagát gyűjtötte össze és rendezte. Meg kell érteni, hogy ebben a nemzeti öntudat vizsgálata is, a társadalmi változás és alakulás vizsgálatának a tisztelete is benne van. Bőrből kötve, vászonba kötve, magnószalagokra rögzítve őrzik és tartják együtt ezt az anyagot. Nemcsak bibliográfiákban, hanem könyvtári egységekben.

¹Részletek Ortutay Gyula Nyíregyházán, a III. országos honismereti akadémián elmondott beszédéből. (Szerk.)

Mi legelőször Kiskörösön szögeztük le nagy nyomatékkaal azt, hogy a megyei könyvtárban vagy levéltárban kell őrizni jól rendszerezett korpuzsokban a Honismereti mozgalom anyagát és egy központi bibliográfiát kell készíteni erről az anyagról. Elmondhatom tehát, hogy roppant értékű és nagy tömegű anyagról, felhasználásában nagyon is komoly kritikával használható anyagról van szó.

Politikai feladat is van abban, hogy a két dolgozó osztály történeti-néprajzi kapcsolatainak feltárásán munkálkodik a Hazafias Népfront Honismereti mozgalma. Amikor a felszabadulási évfordulókön szinte hullámban indítottuk el az üzemkrónikákat, a felszabadulási krónikákat, a falukrónikákat, amelyekben a felszabadulás óta summázódott eredményeink, munkánk is benne van, az nemcsak néprajzi, nemcsak történeti, hanem egyben politikai tudatosító munka is volt. Én szinte jellekésnek tartottam azt a rátalálásomat, amikor a Bartók Béla gyűjtötte csodálatosan szép Békés megyei népdalnak, az Elindultam szép hazámbul című s kezdetű népdalnak a rokonait megtaláltam a vándorló munkások énekei között, akik átvették és a maguk sorsához alakították, munkásdallá tették ezt a parasztdalt. Ennek az együttesében a két osztály küzdelmeinek a hangját is érzem felcsendülni. *A magyar munkásosztály alakulástörténete a parasztság kutatása nélkül, a parasztság társadalomkutatása nélkül nem érthető meg.* Nem érthető meg a nemzetiségi néprajzi kutatások nélkül a Nógrád megyei, a borsodi vagy a Mecsek környéki, Pécs környéki bányamunkások élete sem. Hogy csak egy-két kiemelkedő példát mondjak: annyi bizonyos, hogy a magyar munkásosztály története, kialakulása a parasztsággal való elítphetetlen kapcsolatainak a története. Ezek a fejlődésmentek a szocialista társadalom mostani átalakulása, továbblépése során is mutatják, hogy a két osztálynak a tanulmányozása része a mi mozgalmi gyűjtőmunkánkknak, de része egyben a két osztály egységesülésének, az egységes szocialista társadalom kialakulása folyamatainak. Jogosan hangsúlyozhatjuk ezt a témát éppen a Hazafias Népfront kongresszusa előtt. Büszkék lehetünk rá, hogy négy kiadott kötetünkben és a békéscsabai kongresszusunkon, ahová egész Európából, természetesen a szomszédos országokból is jöttek kutatók, példát mutattunk arra, hogy a nemzetiségi néprajzi kutatás hogyan segíti megérteni az itt élő nemzetiségek problematikáját, és példát is adunk arra, hogy *milyen nemzetiségi politika helyes, milyen nemzetiségi politika az, amely szocialistának nevezhető.* Másrészt ez a munka épp a két osztály történeti összefüggéseinek feltárásában, a jelenkutatás problematikájában, a közös műveltség kimunkálásában is segít — éppen a tények feltárásán keresztül — azoknak, akik az oktatáspolitikában, a kulturális politikában ezen dolgoznak. A szocialista hazai ismeretének egyik előfeltétele éppen ez a közös műveltségi alap, amit azonban nemcsak az általános iskola ad. Az csak megalapozhat, megteremti a lehetőséget, de ezt az egységes, egyre magasabb szintű műveltséget együtt kell művelnünk, hogy olyan szocialista közművelődést alakíthassunk ki, amely mint eszménykép áll előttünk. Mi, a honismeret munkásai, ennek a közös műveltségi anyanyelvnek, az egységes, magasabb szintű műveltségnek a megteremtésén is munkálunk, amikor ennek a két fundamentális osztálynak a történeti fejlődésmenteit, néprajzi, nemzetiségi sajátosságait feltárjuk és tudatosítjuk kultúránkban. Ezen épül tovább a szocialista hazaszeretet. A Honismereti mozgalom a két dolgozó osztály történetének feltárásában való részvételén keresztül érteti meg, hogy a hazafiság és a szocializmus építése, tehát a nemzetközi munkásmozgalommal való kapcsolat is, egymástól elválaszthatatlanok.

A szocializmus ilyen felfogása megtanít a sovinizmus elleni küzdelem pozitív értelmére. Szeretném a pozitív szót hangsúlyozni. *A Honismereti mozgalom így lehet nevelője a tudatos hazafiságnak, az alkotó hazaszeretnek.* És ezért tartom a Népfront munkájában központi jellegűnek, értékesnek a honismereti munkát. Nem valami mellékes területe ez a közművelődési munkának, hanem a néprfrontmozgalom egyik lényege. Jelentőségét növeli, hogy az uttörőkortól kezdve az öreg emlékezőkig összeköti társadalmunkat ebben a sajátos mozgalmi munkában. Jelentőségéhez tartozik, hogy nemcsak gyűjtőmunka ez — s ezzel a „nemcsak”-kal nem akarom a gyűjtés fontosságát kisebbiteni —, hanem bizonyos értelemben alkotó művelődési, művészeti tevékenység is lett.

Hadd említsen meg mint példát és mint figyelmeztetést is mindnyájunk számára, hogy a Csillebérci Úttörő Nagytáborban vagy ezer fiatal vesz részt az úgynevezett úttörő népművészek jubileumi szaktáborában. Én az ifjú barkácsolókat, díszítőművészeket még talán nem nevezném népművészeknek, de nagy dolog, hogy már ennyien vannak és már ilyen igényekkel lépnek fel, és hogy az úttörők honismereti munkájának ez is része lett. Az úttörőmozgalomnak és a KISZ-istáknak körében kifejtett ilyen típusú munkának a megismerésére és irányítására is jó lenne, ha a mi szakkörvezetőink és maga a honismereti munka központi vezetése is jobban odafigyelne.

Látják, milyen nagy munkát végeztünk és látják, hogy milyen jó feladatok állnak még előttünk, akár a mai fejlődés ábrázolásában, akár a múlt emlékeirek töredékes, de igen fontos, értékes emlékezéseinek a gyűjtésében. *Ady Endrének* egyik mondatát olvastam egyik publicisztikai cikkéből éppen az elmúlt hetekben. Azt írta: „Az az igazi ember, aki a múltat és a jövőt egyformán szereti”. Tekintse a honismeret minden munkása Ady szavával is nagy értékűnek, nagy érdeműnek a maga munkáját!